

Ontoloji ve İdeoloji

W.V. Quine

Çevirmen: Ahmet Karaca

Editör: Emre Bilgiç

Ontoloji ve İdeoloji — W. V. Quine

Kaynak: *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, Vol. 2, No. 1 (Jan., 1951), pp. 11-15.

Birçok kez çeşitli vesilelerle¹, özü itibariyle, şunu ileri sürdüm:

- I. (Yorumlanmış) bir kuramın bağlı olduğu ontoloji, ancak ve ancak, bu kuramda teyit edilen bildirimlerin doğru olması adına bu kuramın bağlı değişkenlerinin yerine geçecek şekilde yorumlanmak zorunda olan nesneleri kapsar.

Bergmann² son zamanlarda “‘var olma’nın geleneksel ontolojik anlamına dair daha elverişli bir analiz sunduğunu” düşündüğü farklı bir ontolojik ölçüt önermiştir.

Bergmann ilk olarak olanaklı bir dünyanın ideal dil kurgusunu benimser. Bunu bir tür spekülative kurgu olarak değerlendirir; fakat, belki de haklı olarak, çeşitli felsefi meseleleri açıklığa kavuşturmak adına bunun geçici olarak yardımcı olabileceğine inanır. Bu kurguya başvurmasının akabinde benim konumumu şöyle yorumlar (onunki ile karşılaştırma adına sonrasında açıklanacaktır): benim için şunları söyledi,

- II. “Birinci tür [mantıksal]³ özellikler, ancak ve ancak bu tür yüklem değişkenlerinin nicelemesi bir dünyanın ideal dilinde oluştuğunda, o dünyada var olur.”

Verdiği beyanın amacına oldukça uygun bir şekilde, Bergmann burada benim öğretim hakkındaki kendi değerlendirmesini, birinci tür yüklem değişkenleri ile sınırlandırıyor. Fakat, daha merkezi meselelere geçmeden önce, özellik-sınıf karşıtlığı sorunuyla ilgili olan Bildirim II'ye ilişkin küçük bir itirazımdan bahsetmem gerekir. Elbette, sırf şematik harfler olarak görülen, bağımsız hale getirilebilir yüklem değişkenleri, hiçbir ontolojik bağlılık vaat etmez; ancak, yüklem değişkenleri bağlı değişkenler olursa, bunların 'değerler olarak sınıflar'a gönderimde bulunan değişkenler mi yoksa 'değerler olarak özellikler'e gönderimde bulunan değişkenler mi oldukları sorusu ortaya

¹ Örneğin, “Designation and Existence”, *Journal of Philosophy*, 36: 701-9 (1939); “Notes on Existence and Necessity”, *ibid.*, 40: 113-27 (1943).

² Gustav Bergmann, “A Note on Ontology”, *Philosophical Studies*, 1: 89-92.

³ Köşeli parantez yazara aittir.

çıkar. Eğer bu soru notasyonun açık bir yorumunda cevaplanmazsa, pratikte, eş değerlerin yer değiştirebilirlik yasalarındaki (*the laws of substitutivity of equivalent*) örtük ipuçlarına bakarız; böylece eğer dizge kaplamsal yer değiştirebilirlik (*extensional substitutivity*) yasalarına uyuyorsa değerleri sınıflar olarak ele alabiliriz, aksi takdirde onları özellikler olarak ele almak gerekir.

Bildirim II'den farklı olarak, Bildirim I'e yönelik daha önemli bir nokta ise şudur: o dünya hakkında *ontolojik bir doğruluğu* değil, yalnızca bir kuramın *ontolojik bağlılıklarını* açıklar. Bergmann, II'de bir dünyanın ideal dili kurgusu aracılığıyla I'i ontolojik doğruluğu içine alacak şekilde genişletir. Bu genişletme ilginçtir ve onun kurgusu göz önüne alındığında, bu kesinlikle atnam gereken adımdır; ben sadece bunun ona ait olduğunu söylüyorum.

Şimdi Bergmann'ın teklif ettiği diğer ontolojik ölçüte geçelim. Onun, yine birinci tür yüklem değişkenleri ile sınırlı tuttuğu, ifadesi şu şekildedir:

III. “Bir dünyanın ideal bir dilinden bahsederken, onun birinci tür yüklem değişkenlerini ikame eden örnekler olarak betimleyici sabitler içerdiğini keşfediyorsam, o dünyada *birinci tür özellikler vardır.*”

Bildirim III, bu ideal dilin, yüklem değişkenlerini ikame edebilen ilksel (*primitive*) sabitler içeren bir biçimde olduğunu varsayar. Şimdi değerlendirmelerimizi belirli türdeki dil biçimlerine uygun olarak—yani, birleştiriciler gibi alternatif yollardan ziyade değişkenlerin nicelemesini içeren dil biçimleriyle—sınırlandırmayı tercih ediyorum. Fakat bağlanabilir değişkenleri ikame edebilir türde ilksel sabitlerin var olduğunu varsaymaktan hoşlanmıyorum; çünkü, başka bir yerde de savunduğum gibi⁴, bu tür sabitler her zaman elimine edilebilirler ve (kuramda) bunları elimine edildiğini varsaymanın belli avantajları vardır. Bu tür sabitler elimine edildiğinde, yine de ilksel *yüklemlemlerle* baş başa kalırız; fakat bunlar bağlanabilir sınıf veya özellik değişkenlerini ikame edebilir olan sınıf veya özellik adları statüsünde olmazlar. Bu bağlı değişkenlerin kendileri, sınıflara, özelliklere veya herhangi bir şeye ilişkin yegâne gönderim yolu haline gelirler.

Bildirim III'ü, artık yukarıdaki eleştiriden muaf bir biçimde, aşağıdaki gibi yeniden düzenlemeyi deneyebiliriz:

⁴ *Mathematical Logic* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1947), sec. 27; *Methods of Logic* (New York: Holt, 1950), sec. 37.

- IV. “Bir dünyanın ideal bir dilinden bahsederken, onun (a) birinci tür yüklem değişkenlerine dair nicelemeyi ve (b) bireysel değişkenleri argümanlar olarak kabul eden betimleyici sabit yüklemeleri içerdiğini keşfediyorsam, o dünyada *birinci tür özellikler vardır*.”

Ancak IV’e karşı şu itiraz mevcuttur: olağan biçime sahip neredeyse her betimleyici dilin—önvarsayımlarında adcı ya da gerçekçi olması fark etmeksizin—bireysel değişkenleri argümanlar olarak ele alan bazı betimleyici sabit yüklemeler içermesi beklenebilir. Dolayısıyla, IV’ün (b) maddesi II’ye çok az katkıda bulunur ya da hiçbir katkıda bulunmaz.

Yine de, kullanılan sabit yüklemeler ile önceden varsayılan entiteler arasında neden bir bağlantı olması gerektiği belirgin değildir. Kuşkusuz, bir yüklem, bir kuramın formülasyonunda bulunması bu kuramın, uygun düşen bir evrensel entiteyi—uygun düşen bir sınıf veya özelliği—varsayması için tek başına *yeterli* değildir. Bu gerekli de değildir; çünkü mevcut yüklemeler zorunlu olarak sayılabilir olsa da sayısız sınıf veya özelliğin (birinci tür bile olsa) var olduğunu ileri süren kuramlara aşınayız.

Dahası, bana ait olan değiştirilmemiş Bildirim (I)’in doğallığı ve uygunluğu—‘ontoloji’ sözcüğü sözlük anlamıyla ‘var olan şeyin öğretisi’ şeklinde ele alındığı ve ontolojik bağılıkları incelenen bu kuram, geleneksel yoruma tabi olarak niceleme biçiminde ifade edildiği sürece—sorgulanmaya pek açık görünmez; çünkü, tümel ve tikel niceleyiciler basitçe ‘(uygun türden) her entite şöyledir’ ve ‘(uygun türden) bazı entiteler şöyledir’ anlamına gelir. Bu kuram, niceleme değişkenlerinin kapsamı içinde olmayıp bu kuramın bazı kısımlarını yanlış kılacak olan entitelerin tümünü veya herhangi birini varsayar.

Şüphe yok ki, metafizikte, yukarıdaki anlamda ontolojiden çok daha fazlası vardır; ve bu ek meselenin bir kısmı, belki bir anlamda ontoloji olarak da düşünülmektedir. Ancak, ‘ontoloji’yi, yalnızca metafiziğin neyin var olduğunu soran kısmıyla sınırlı tutmak, hem etimolojiyle hem de felsefi geleneğin bir kısmıyla uyumludur.

Bir kuram göz önüne alındığında, bu kuramın felsefi açıdan ilginç, inceleyebileceğimiz bir yönü, onun ontolojisidir: kuram geçerli olacaksa, niceleme değişkenlerinin kapsamına girecek entiteler nelerdir? Kuramın en az diğeri kadar önemli, inceleyebileceğimiz bir başka yönü onun

*ideolojisi*dir (istenmeyen çağrışımlara rağmen bu kelime kaçınılmaz görünüyor): onda hangi fikirler ifade edilebilir? Şimdi Bergmann'a ait Öneri (III)'ün ruhu, gördüğüm kadarıyla şudur: o ideolojiye dair önemli sorunları ihmal etmeme çabasıyla, bu sorunları ontolojiye dahil ederek ontolojiyi çarpıtır. Sanırım, ideoloji ve ontolojide, iki ayrı inceleme alanını tanımak daha açıktır.

Bir kuramın ontolojisi, ideolojisinin basit bir karşılığı değildir. Klasik gerçek sayılar kuramının ontolojisi sayılamazdır (*indenumerable*), fakat ideolojisi—teker teker ifade edilebilir fikirler silsilesi—sayılabilir. Gerçek sayılar kuramının ideolojisi, sayılamayacak kadar çok gerçek sayılar hakkında sayılabilir çokluktaki bireysel fikirleri kapsar. Öte yandan, ideoloji, bu kuramın niceleme değişkenlerinin kapsamında yer alan herhangi bir ontolojik eşleniğe sahip olması gerekmeyen toplama, kök, rasyonalite, cebirsel ve benzeri pek çok fikri de kapsar.

İki kuram aynı ontolojiye ve farklı ideolojilere sahip olabilir. Örneğin, gerçek sayıya dair iki kuram ontolojik olarak uyushabilir, zira her biri değişkenlerin alacağı değerler olarak ancak ve ancak gerçek sayıları gerektirir; fakat yine de ideolojik olarak farklı olabilir, zira bir kuram şu cümlelerin tercüme edilebildiği bir dilde ifade edilirken:

- i. X gerçek sayısı bir tam sayıdır.

diğer kuram böyle bir dilde ifade edilemez. Bu özel örneğin önemine dikkat etmek gerekir; Tarski⁵, gerçek sayılara dair belirli bir T temel kuramının tamlığını (*completeness*) ispatlamıştır ve biz Gödel'in tam sayıların tamamlanamazlığı (*incompleteness*) kuramına dair ispatından biliyoruz ki, eğer (i) T'ye çevrilebilir olsaydı Tarski'nin başarısı imkânsız olacaktı.

Bir kuramın ideolojisi, sembollerin ne anlama geldiğine dair bir sorundur; bir kuramın ontolojisi iddiaların ne söylediğine ya da neyin var olduğunu ima ettiğine dair bir sorundur. Aslında bir kuramın ontolojisinin onun ideolojisine içkin olduğu düşünülebilir; çünkü niceleme değişkenlerinin kapsamı sorunu, niceleyicilerin tam anlamına dair bir sorun olarak görülebilir.

Bir kuram için hangi fikirlerin temel ya da ilksel olduğu ve hangilerinin türetilmiş olduğu sorunu, ideolojinin alt bölümü olarak geçer. Bergmann mantıksal ve mantığın dışındaki doğruluk arasında yaptığı önceki ayrım yardımıyla, bu ayrımın nasıl yapılabileceğini ortaya koyar. Bergmann'ın

⁵ Alfred Tarski, *A Decision Method for Elementary Algebra and Geometry* (Santa Monica, 1948).

metnindeki çeşitli hususlar, ontolojik değil, daha çok ideolojik incelemeye katkı olarak görünmektedir.

Yukarıdaki paragraflarda bir kuramın ontolojisi ile bir kuramın ideolojisini karşılaştırmıştım. Fakat bu karşıtlık mutlak terimlere de taşınır; mutlak ontolojide (absolute ontology) nelerin gerçekten var olduğunu sorarız ve mutlak ideolojide hangi fikirlere meşru bir biçimde sahip olunabileceğini ya da düşüncenin temeli olarak bize verilen ilksel fikirlerin neler olduklarını sorarız. Bergmann, ideal diller kurgusunun, bu meseleleri anlamlandırmamıza nasıl yardımcı olabileceğini göstermiştir.

Bir kuramın ideolojisini muğlak bir şekilde bu kuramın dilinde hangi fikirlerin ifade edilebilir olduğu sorusuyla tarif etmiştim. Bu durumda, 'fikrin' (idea) nasıl yorumlanacağına dair kaçınılmaz olan ayrıntı sorular ortaya çıkar. Belki de, ideolojik araştırmalarda önemli olan şeyler için, fikir nosyonun bir tür zihinsel entite şeklinde anlaşılması önlenebilir. İdeolojiye ait şeylerin çoğu, salt bir şekilde notasyonların bir dilden diğerine çevrilebilirliği açısından ele alınabilir; Tarski ve diğerlerinin tanımlanabilirlik (definability) üzerine yaptığı matematiksel çalışmalar bu konuda bir tanıklık teşkil eder.⁶ i'nin T'ye çevrilebilir olmadığına dair yukarıdaki gözlem, bu damarı takip eden tipik bir ideoloji kuramıdır.

Hem ontoloji hem de ideoloji, bağıntı kurulmuş yönleri (bir kuramın ontolojisi, bir kuramın ideolojisi) açısından, çoğunlukla semantik olarak adlandırılan alana aittir. Fakat başka bir yerde de ileri sürdüğüm üzere⁷, semantik denilen alanın iki bölümü arasında temel bir ayrılmanın gözlemlenmesi gerekir: *gönderim* kuramı ve *anlam* kuramı. Gönderim kuramı; adlandırma, gönderim, kaplam, eş kaplamsallık, değişken değerleri ve doğruluk ile uğraşır. Anlam kuramı ise eş anlamlılık, analitiklik, sentetiklik, gerektirim ve işlem ile uğraşır. Bir kuramın ontolojisi sorunu artık tamamen bir gönderim kuramı sorunudur. Diğer yandan, bir kuramın ideolojisi sorunu, açık bir şekilde anlam kuramında yer alma eğilimi içindedir; ve bir ölçüde, anlam kuramımızı

⁶ Alfred Tarski, "Sur les ensembles définissables de nombres réels", *Fundamenta Mathematicae*, 17: 210-39 (1931); "Einige methodologische Untersuchungen über die Definierbarkeit der Begriffe", *Erkenntnis*, 4: 80-100 (1935-36); Julia Robinson, "Definability and Decision Problems in Arithmetic", *Journal of Symbolic Logic*, 14: 98-114 (1949); W. V. Quine, "A Minimum Primitive for Number Theory", *ibid.*, at press.

⁷ "Semantics and Abstract Objects". 29 Nisan 1950'de Institute for the Unity of Science'taki toplantıda sunulan bildiriler arasına yayınlanacaktır.

karakterize eden bilimsel kavramsallaştırmanın fiili eksikliğini gösteren sefil koşulların varisidir.⁸ Fakat anlam kuramının kısmî bir benzeri, bizzat gönderim kuramında içerilir; burada kaplam işlemin yerini, yüklemelerin eş kaplamsallığı yüklemelerin eş anlamlılığının yerini ve doğruluk analitikliğin yerini alır. Böylece ideolojik inceleme büyük ölçüde gönderim kuramının içinde verimli bir şekilde sürdürülebilir. Özellikle, yukarıda bahsedilen tanımlanabilirlik ile ilgili matematiksel çalışmaların durumu böyledir.

⁸ Yakında çıkacak yazıma bkz: “Two Dogmas of Empiricism”, *Philosophical Review*, vol.60.